

POSTANOWIENIE Z DNIA 2 STYCZNIA 2002 R.

V KZ 50/01

W art. 101 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.k. użyto sformułowania „osoba nieuprawniona do orzekania” w odniesieniu do sprawy, w której wydano orzeczenie będące przedmiotem postępowania o stwierdzenie nieważności. Nieuprawniona do orzekania jest zatem osoba, której udział w wydaniu tego orzeczenia nastąpił z przekroczeniem ustawowych granic jej uprawnień do orzekania.

Przewodniczący: sędzia SN H. Gradzik (sprawozdawca).

Sędziowie: SN L. Misiurkiewicz, SO del. do SN W. Błuś.

Prokurator Prokuratury Krajowej: J. Gemra.

Sąd Najwyższy w sprawie Jolanty J., oskarżonej z art. 148 § 1 k.k., po rozpoznaniu zażalenia Jolanty J. na postanowienie Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 17 października 2001 r. o stwierdzeniu nieważności wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 1 czerwca 2001 r., po wysłuchaniu wniosku prokuratora

p o s t a n o w i ł utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie (...).

U Z A S A D N I E N I E

Wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 1 czerwca 2001 r. Jolanta J. została skazana za to, że dnia 18 maja 2000 r. w O., posługując się ostrym narzędziem, przewidując możliwość spowodowania choroby realnie zagra-

zającej życiu i godząc się na to, zadała Zbigniewowi S. jedno uderzenie w klatkę piersiową, powodując ranę cięto – kłutą, przechodzącą przez powłoki miękkie ciała i przebijającą serce, a w rezultacie śmierć Zbigniewa S., przy czym skutek ten mogła przewidzieć – tj. za przestępstwo określone w art. 156 § 3 k.k. – na karę 8 lat pozbawienia wolności.

Po złożeniu przez obrońcę oskarżonej wniosku o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem Przewodniczący Wydziału III Sądu Okręgowego przedstawił, na podstawie art. 102 § 1 k.p.k., akta sprawy Sądowi Apelacyjnemu w W., ze wskazaniem na uchybienie stanowiące przyczynę nieważności wyroku, a konkretnie na to, że w wydaniu wyroku brała udział asesora sądowy Monika S., a więc osoba nieuprawniona do orzekania w sądzie okręgowym rozpoznającym sprawę oskarżonej w pierwszej instancji.

Na posiedzeniu w dniu 17 października 2001 r. Sąd Apelacyjny w W. postanowił:

- 1) stwierdzić, że wyrok Sądu Okręgowego w O. z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie Jolanty J. jest nieważny z mocy samego prawa;
- 2) przekazać sprawę Jolanty J. Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu postanowienia podniesiono, że decyzja Prezesa Sądu Okręgowego w O. o wyznaczeniu Moniki S. do pełnienia obowiązków sędziego Sądu Okręgowego w sprawie Jolanty J., oskarżonej o przestępstwo określone w art. 148 § 1 k.k., rozpoznawanej w pierwszej instancji, naruszała przepisy art. 115 § 2 i 3 obowiązującej w tym czasie ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst jedn.: Dz. U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.). Przepisy te, stosowane łącznie z uregulowaniami zawartymi w art. 63 § 1 – 3 u.s.p., nie zawierały podstawy, w przekonaniu Sądu Apelacyjnego, do powierzenia asesorowi sądowemu czynności sędziowskich w sądzie okręgowym orzekającym jako

sąd pierwszej instancji. Dopuszczały natomiast delegowanie asesora do sądu okręgowego jako odwoławczego. W konkluzji Sąd Apelacyjny wyraził pogląd, że asesor sądowy, który z naruszeniem przepisów prawa o ustroju sądów powszechnych został delegowany do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym i brał udział w wydaniu wyroku przez ten sąd w sprawie rozpoznawanej w pierwszej instancji, był osobą nieuprawnioną do orzekania, a wydany wyrok jest z tego powodu nieważny – w myśl art. 101 § 1 pkt 2 k.p.k.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego zaskarżyła oskarżona Jolanta J. Z uzasadnienia zażalenia wynika, że rozstrzygnięcie o stwierdzeniu nieważności wyroku uznaje ona za niekorzystne dla siebie. Pogarsza bowiem jej sytuację prawną jako osoby tymczasowo aresztowanej, gdyż pozbawia ją uprawnień przysługujących tymczasowo aresztowanym, wobec których wydano wyrok w sądzie pierwszej instancji („... mogłam spokojnie odbywać wyrok ... a przez to zostałam bardzo skrzywdzona”).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Oskarżona nie sformułowała w zażaleniu zarzutu podważającego przyjęcie, że skazujący ją wyrok Sądu Okręgowego obciążony jest uchybieniem stanowiącym podstawę stwierdzenia nieważności. Treść zażalenia wskazuje jednak, że uznaje ona postanowienie za niekorzystne dla siebie, gdyż jest gotowa poddać się nieprawomocnie orzeczonej karze i nie chce być ponownie sądzona przez sąd pierwszej instancji. Zważywszy, że w zaistniałej sytuacji procesowej nie obowiązywałby przy ponownym rozpoznaniu sprawy zakaz orzekania na niekorzyść w porównaniu z nieważnym orzeczeniem (art. 103 § 2 k.p.k. *a contrario*) i dopatrując się w zaskarżonym postanowieniu rozstrzygnięcia szkodzącego interesom oskarżonej, Sąd Najwyższy uznał, że zażalenie odpowiada warunkom formalnym środka odwoławczego (art. 425 § 3 i art. 427 k.p.k.) i podlega rozpoznaniu.

Przechodząc do kwestii merytorycznych, należy już na wstępie zauważyć, że trafna jest analiza prawna przeprowadzona przez Sąd Apelacyjny oraz konkluzja o niedopuszczalności orzekania przez asesora sądowego w sprawie rozpoznawanej w pierwszej instancji w sądzie okręgowym. Wykluczały to powołane przepisy Prawa o ustroju sądów powszechnych z 1985 r., ograniczające możliwość powierzania asesorowi pełnienia czynności sędziowskich w sądzie okręgowym tylko do postępowania odwoławczego. Zasadnie posłużono się argumentami zawartymi w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1987 r., III PZP 84/86 (OSNKW 1987, z. 7-8 poz. 57), wydanej wprawdzie pod rządem Prawa o ustroju sądów powszechnych w innym częściowo kształcie normatywnym, ale rozpatrującej analogiczne zagadnienie zakresu kompetencji jurysdykcyjnych asesora sądowego. Podkreślono ponadto, że po wejściu w życie, z dniem 1 października 2001 r., ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070) możliwość powierzania asesorowi czynności sędziowskich została ograniczona już tylko do spraw rozpoznawanych w sądzie rejonowym (art. 135 § 1 i art. 136 § 2 w zw. z art. 76 § 6 i 8 u.s.p. z 2001 r.).

Kierunek rozstrzygnięcia zażalenia zależał jednak od oceny, czy Sąd Apelacyjny zasadnie przyjął, że wyrok skazujący oskarżoną został wydany z udziałem asesora sądowego jako osoby nieuprawnionej do orzekania w rozumieniu art. 101 § 1 pkt 2 k.p.k. Należało w związku z tym rozważyć, jakie znaczenie nadaje ustawodawca zawartemu w tym przepisie sformułowaniu „osoba nieuprawniona do orzekania”. Sąd Apelacyjny nie formułował wprost odpowiedzi na to pytanie, ale z uzasadnienia postanowienia wynika, że pojęcie „uprawnienie do orzekania” odniósł do zakresu ustawowo określonych uprawnień orzeczniczych osoby, z uwzględnieniem możliwości ich rozszerzenia w drodze delegowania do pełnienia czynności sędziowskich przez Ministra Sprawiedliwości lub prezesa sądu apelacyjnego

albo okręgowego. Kierował się zatem tym, jak ustawa oznaczyła potencjalny zasięg uprawnień orzeczniczych sędziego, asesora sądowego, a także ławnika. W odniesieniu do asesora przepisy Prawa o ustroju sądów powszechnych z 1985 r. określały te uprawnienia jednoznacznie. Stanowiły, że Minister Sprawiedliwości mógł powierzyć asesorowi pełnienie czynności sędziowskich w sądzie rejonowym na czas określony, nie dłuższy niż 3 lata, za zgodą kolegium sądu okręgowego. W tym samym trybie można było powierzyć mu pełnienie czynności sędziowskich w sądzie okręgowym jako odwoławczym (art. 115 § 2). Ponadto, po uprzednim powierzeniu czynności sędziowskich przez Ministra Sprawiedliwości, prezes sądu okręgowego mógł delegować asesora do innego sądu rejonowego na obszarze właściwości sądu okręgowego, a także do tego sądu okręgowego jako odwoławczego (art. 115 § 3 w zw. z art. 63 § 3).

Jeśli zatem przepisy ustawy nie przewidywały możliwości powierzenia asesorowi pełnienia czynności sędziowskich w sądzie okręgowym jako rozpoznającym sprawy w pierwszej instancji, to w sposób oczywisty nasuwała się konkluzja, że wyrok Sądu Okręgowego w O. wydany został z udziałem asesora sądowego jako osoby nieuprawnionej do orzekania.

Tak prezentowane przez Sąd Apelacyjny stanowisko zasługuje na aprobatę. Istotnie, przy rozstrzygnięciu w przedmiocie nieważności orzeczenia z punktu widzenia przesłanki określonej w art. 101 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.k., decydujące jest to, czy osoba, której nadano „władzę sądenia” przez powołanie (sędzia), mianowanie i powierzenie pełnienia czynności sędziowskich (asesor sądowy), lub wybór (ławnik), miała płynące z ustawy uprawnienie obejmujące możliwość orzekania w sprawie, której dotyczy postępowanie w kwestii nieważności.

Nie do końca można zgodzić się z tezami zawartymi w komentarzach do kodeksu postępowania karnego z 1997 r., wyrażającymi pogląd, iż przepis art. 101 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.k. dotyczy osób w ogóle nieu-

prawnionych do orzekania w jakimkolwiek sądzie. Przeciwstawieniem tak pojętego nieuprawnienia miałyby być uprawnienie do orzekania „w ogóle”, czy też uprawnienie „generalne”, jako stanowiące wystarczające *quantum* kompetencji orzeczniczych osoby, wyłączające ją z kręgu „nieuprawnionych” (T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Kraków 1998, s. 257; Kodeks postępowania karnego. Komentarz pod red. P. Hofmańskiego, Warszawa 1999, t. I, s. 463 – 464; Kodeks postępowania karnego. Komentarz, pod red. Z. Gostyńskiego, Warszawa 1999, t. I, s. 377; J. Grajewski, L. Paprzycki: Kodeks postępowania karnego z komentarzem, Sopot 2000, s. 177).

Zdaniem Sądu Najwyższego, kryterium „generalnego” uprawnienia do orzekania, czy też uprawnienia „w ogóle” jest bezużyteczne przy rozważaniu, czy konkretne orzeczenie jest nieważne z powodu omawianego tu uchybienia. To, czy osoba, która brała udział w wydaniu orzeczenia miała uprawnienie do orzekania „w ogóle”, niczego nie wyjaśnia. Nie rozstrzyga się przecież o nieważności orzeczenia w zależności od tego, czy zostało wydane przez osobę uprawnioną do orzekania w sprawach innych. Istotne są nie okoliczności zewnętrzne, lecz bezpośrednio dotyczące sprawy, co do której toczy się postępowanie w przedmiocie nieważności orzeczenia. Decydujące zatem znaczenie ma uprawnienie osoby do orzekania w sprawie *in concreto*, a nie w jakiegokolwiek innej.

Wymaga przy tym podkreślenia, że pojęcie „ogólnego” uprawnienia do orzekania nie występuje w ustawie. Jego granice są zawsze oznaczone. Najszerzej – w odniesieniu do sędziów. Co prawda, powołanie przez Prezydenta na stanowisko sędziego uprawnia do orzekania w jednym, macierzystym sądzie, ale przez delegowanie może on uzyskać prawo orzekania w innych sądach w ich strukturze pionowej i poziomej (art. 63 u.s.p. z 1985 r. i art. 77 u.s.p. z 2001 r.). Znacznie węższe uprawnienia, o czym już była mowa, przyznaje ustawa asesorowi sądowemu, skoro możliwość delego-

wania go poza macierzysty sąd rejonowy odnosi się tylko do innych sądów rejonowych, przy czym do dnia 30 września 2001 r. – obejmowała ona także sąd okręgowy jako odwoławczy (art. 135 § 1 i art. 136 § 2 u.s.p. z 2001 r., art. 115 u.s.p. z 1985 r.). Uprawnienia orzecznicze ławnika ograniczają się natomiast do jednego sądu (art. 133 § 2 u.s.p. z 1985 r. i art. 159 § 2 u.s.p. z 2001 r.).

W podsumowaniu należy stwierdzić, że pogląd wiążący pojęcie „osoby uprawnionej do orzekania” z całkowitym brakiem uprawnień jurysdykcyjnych nadmiernie zawęża zakres tego pojęcia. Prowadzi bowiem do wniosków, które na gruncie konkretnej sprawy zaprzeczałyby jasno sformułowanej normie ustawowej, obligującej do stwierdzenia nieważności orzeczenia, w którego wydaniu brała udział osoba nieuprawniona do orzekania. Nie może ulegać wątpliwości, że w art. 101 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.k. użyto sformułowania „osoba nieuprawniona do orzekania” nie w znaczeniu abstrakcyjnym, lecz w odniesieniu do sprawy, w której wydano orzeczenie będące przedmiotem postępowania o stwierdzenie nieważności. Nieuprawnioną do orzekania jest zatem osoba, której udział w wydaniu tego orzeczenia nastąpił z przekroczeniem ustawowych granic jej uprawnień do orzekania.

Wracając na grunt sprawy, pozostaje dopowiedzieć, że stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny nieważności wyroku Sądu Okręgowego w O., wydanego z udziałem asesora sądowego, było zasadne. Jest on bowiem obciążony uchybieniem stanowiącym przyczynę nieważności określoną w art. 101 § 1 pkt 2 k.p.k.